

ЗАЛУЧЕННЯ ОБРАЗНОГО КОМПОНЕНТУ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ПРОЦЕСУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті йдеться про необхідність розвитку образного компоненту мнемічних здібностей у майбутніх педагогів – вчителів англійської мови дошкільної ланки освіти. На думку автора, особливу увагу має бути звернено на вдосконалення мнемічних здібностей у студентів у відповідності з особливостями розвитку пам'яті у учнів початкової ланки навчання.

Ключові слова: мнемічні здібності, образна пам'ять, іноземні здібності, професійна пам'ять, розвивальна програма.

Останнім часом суспільство починає усвідомлювати принципово нову роль педагогічної освіти в сучасному інформаційному світі. Тому саме вищій педагогічній освіті належить визначальна функція в цьому процесі, оскільки підготовка висококваліфікованих педагогів - одне із найважливіших завдань сьогодення. Особливо гостро постають питання підготовки майбутніх викладачів іноземної мови дошкільної ланки освіти.

Останнім часом помітне істотне підвищення зацікавленості психологів, педагогів та психолінгвістів до проблем, що пов'язані із процесами розвитку мнемічних та іноземних здібностей. Традиційні методики і технології навчання вищої школи повною мірою не забезпечують формування в студентів необхідної професійної мобільності. Стає наявною необхідність пошуку технологій навчання, які б впливали на формування здатності до професійного зростання студентів.

Метою статті було проаналізувати ефективність залучення образного компоненту мнемічних здібностей до процесу вдосконалення іноземних здібностей у впровадженій розвивальній програмі серед студентів мовних спеціальностей.

Удосконалення процесу навчання та засвоєння іноземних мов як методистами, так і психологами пов'язувалося із функціонуванням пам'яті. Дослідники пам'яті неодноразово доводили те, що даний пізнавальний процес є одним із провідних компонентів багатьох здібностей. Тому розвиток мовленнєвих, а особливо іноземних, і мнемічних здібностей виявляється взаємопов'язаним.

Саме поняття мнемічних здібностей у вітчизняну літературу вніс А.О.Смирнов, визначаючи їх як індивідуальні розбіжності у точності, швидкості та міцності запам'ятовування. Л.В.Черемошкіна під мнемічними здібностями розуміє засоби мнемічної активності та мнемічної діяльності, без участі яких не можливо отримати ні один мнемічний результат. Мнемічні здібності, як засоби організації індивідуального досвіду, вона розуміє як властивості функціональних систем мозку, що дозволяють кодувати та декодувати інформацію з метою її запам'ятовування, збереження та відтворення.

Дослідження пам'яті в галузі психології особистості та диференційної психофізіології дозволяють розглядати мнемічні процеси як один з найважливіших компонентів структури особистості, а саме її здібностей. Пам'ять виступає як основа багатьох

спеціальних здібностей людини. У психології виділяються два рівні розвитку здібностей, а саме, репродуктивний та продуктивний (творчий). Репродуктивний рівень здібностей характеризується як здатність успішно засвоювати знання та вміння у певній сфері діяльності. Продуктивний рівень здібностей характеризується як здатність успішно застосовувати знання та уміння в розв'язанні нових проблемних ситуацій, пов'язаних з певним видом діяльності. Індивідуальні особливості пам'яті виступають як важливі умови продуктивності людини в обраних ним видах професійної діяльності.

Структура мнемічних здібностей традиційно розглядається в контексті досліджень пам'яті, але й класифікація видів пам'яті може бути використана для класифікації видів мнемічних здібностей. Тоді образна, вербальна та емоційна пам'ять можуть бути розглянуті як образний компонент, вербальний компонент та емоційний компонент мнемічних здібностей.

Професійна підготовка майбутніх педагогів - викладачів іноземної мови повинна включати в себе розвиток мнемічних та іншомовних здібностей, які б сприяли підвищенню ефективності процесу навчання іноземної мови дошкільників та школярів різних вікових груп.

Саме на 3 курсі студенти приступають до вивчення основ їх майбутньої спеціальності. Але, на жаль, склалося так, що лише незначна кількість випускників педагогічних ВНЗ продовжують свій професійний шлях у закладах освіти. На це є багато причин, та головною з них є відсутність бажання та зацікавленості у процесі викладання іноземної мови. У викладачів початкової ланки у вивченні іноземної мови це відбувається, на нашу думку тому, що колишні студенти приходячи до дитячого садочку переносять ті ж самі методи викладання, за допомогою яких їх навчали у вищій або їм приходить переучуватися самостійно. Тому ми вважаємо, що майбутні викладачі англійської мови в дитячому навчальному закладі та в початковій школі мають використовувати саме той вид пам'яті, який є домінуючим у цьому віці, тобто образну та емоційну пам'ять. Для цього вони мають володіти навичками викладання іноземної мови, залучаючи до цього саме вказані види пам'яті. Ми вважаємо це доцільним, тому що образна пам'ять є більш економічною ніж словесно-логічна пам'ять; вона повертає цілісне дитяче сприйняття світу; навчає творчому мисленню; знімає стрес навчання; звільняє час та покращує здоров'я; підвищує об'єм оперативної пам'яті.

Розвивальна програма була спрямована на розвиток у студентів саме образного компоненту мнемічних здібностей, тому що на думку багатьох провідних фахівців саме цей вид є провідним у дошкільному віці. Важливим проявом індивідуальної пам'яті особистості є професійна пам'ять. У професійній діяльності людини комплексно поєднуються такі важливі фактори, що стимулюють пам'ять, як свідомо цілеспрямованість на отримання конкретного значущого результату, його особистісна та загальна оцінка, інтереси та потреби та інше. В умовах професійної діяльності, ще більш, ніж в інших видах діяльності, діє фактор спілкування.

Явище професійної пам'яті складається саме в тому, що спеціаліст в певній галузі діяльності виявляє явні переваги понад іншими людьми в швидкості та точності переробки інформації, що надходить, за допомогою короткочасної пам'яті. Оскільки здатність до запам'ятовування зумовлює розумові здібності, тому треба намагатися організувати матеріал таким чином, щоб якнайбільш ефективно використовувати різноманітні види пам'яті. Професійна пам'ять людини завжди розвивається в зв'язку з наявністю зацікавленості до певних видів діяльності, цілеспрямованості та емоційних хвилювань, що супроводжуються отриманням значущих для особистості результатів.

Раціональне керування мнемічними процесами є одним з найважливіших показників, що детермінують ефективність навчального процесу, тому що пам'ять – це основа навчання. С.Л.Рубінштейн підкреслював, що в педагогічному плані постає найважливіше

завдання – організувати навчальну діяльність таким чином, щоб істотний матеріал запам'ятовувався учнями тоді, коли вони зайняті власне кажучи їм, а не його запам'ятовуванням.

В численних дослідженнях довготривалої пам'яті були показані різноманітні аспекти її продуктивності в зв'язку з мотиваційними особливостями (А.О. Смірнов, П.І.Зінченко, К.Ховланд, П.Фресс та інші). Ефективне запам'ятовування та збереження учбового матеріалу в першу чергу пов'язано з наявністю у студентів змістовної та стійкої зацікавленості до відповідного предмету, а об'єм та міцність засвоєних знань пов'язані з настановою на мету їх наступного використання в діяльності. Настанова на засвоєння матеріалу у зв'язку з його значущістю для майбутньої професійної діяльності забезпечує його більш міцний та обміркований зв'язок з тим досвідом, що вже має суб'єкт, та більш активне засвоєння і тривале збереження цього матеріалу в зв'язку зі змістом та значущістю майбутніх життєвих завдань.

З метою розвитку образних та словесно-логічних компонентів мнемічних здібностей у майбутніх викладачів іноземної мови нами було розроблено систему засобів, яка була реалізована протягом 6 місяців у групах студентів третього курсу спеціальності «Дошкільне виховання (спеціалізація – іноземна мова)» Маріупольського державного гуманітарного університету. У розвивальній програмі брали участь 20 студентів спеціальності «Дошкільне виховання (спеціалізація – іноземна мова)», які увійшли до експериментальної групи, та 20 студентів спеціальності «Дошкільне виховання (спеціалізація – іноземна мова)», які не приймали участь у заняттях розвивальної програми. Треба зазначити, що групи мали однаковий рівень мовної підготовки, який було визначено за підсумком попереднього тестування та були одного віку. Тривалість застосування розвивальної програми склала 50 занять. Але треба зауважити, що розвивальній програмі приділялося лише частина часу (30 хвилин), що було пов'язано із необхідністю виконання програми з англійської мови для інститутів та університетів (третій рік навчання). Зупинимось коротко на характеристиці кожного з етапів розвивальної програми.

Розвивальна програма складалася з трьох етапів, у ході яких було реалізовано системи розвивальних та пізнавальних завдань. При вирішенні питання про комплекс вправ ми звернулися до сучасних дидактичних, загально-методичних та спеціальних методичних принципів навчання іншомовної мовленнєвої діяльності. Серед дидактичних принципів ми спираємося на принципи доступності й посильності, наочності, свідомості, активності, проблемності, систематичності та послідовності. Щодо загально-методичних принципів, то в руслі комунікативного методу навчання ми обираємо принципи комунікативності, навчання мовлення як форми соціальної поведінки, мовленнєво-розумової діяльності. До спеціальних методичних принципів ми відносимо врахування лінгвістичних особливостей і методичної типології відібраних фонетичних та лексичних одиниць.

Фонетичний етап. Метою цього етапу був розвиток мнемічних здібностей в умовах формування фонетичних знань, умінь та навичок. Основні завдання даного етапу удосконалення фонематичного слуху за допомогою образних, емоційних та вербальних прийомів; розвиток здатності до застосування образних, вербальних та емоційних прийомів при формуванні вимови голосних та приголосних звуків англійської мови. Особливості викладання фонетики англійської мови розглядаються нами в умовах не аспектного викладання, тобто коли практична фонетика не є окремою дисципліною, а включена до складу інших аспектів мови. Одним з параметрів професійно – орієнтованого заняття визнано розвиток професійно значущих знань, навичок, вмінь та здібностей особистості.

Лексичний етап. Мета цього етапу - розвиток мнемічних здібностей в умовах формування лексичних знань, умінь та навичок. Основними завданнями даного етапу були розвиток здатності до застосування образних, вербальних та емоційних прийомів при засвоєнні нового лексичного матеріалу; актуалізація мнемічних здібностей із залученням образних, вербальних та емоційних прийомів під час формування текстових вмінь.

Головною умовою володіння словом як комунікативною одиницею є, безумовно, оволодіння його відображаючою функцією, тобто значенням. Найбільша складність в оволодінні лексичним значенням полягає у невідповідності значень слів рідної та іноземної мов.

Зауважимо, що, оволодіваючи значною кількістю іноземних слів, ті, хто навчається, незалежно від віку, повинні заново вчитися називати предмети і дії, значення яких не збігаються зі словами рідної мови. Завдання, що постає перед ними, близьке до того, яке вирішується при навчанні рідної мови дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Суттєва різниця є лише в тому, що вони ознайомлюються не з предметами, а з їх новими словесними позначеннями на основі інших семантичних ознак. Мета зорової наочності в цьому процесі – представити предмет чи елементи дії, які можна сприймати зором та ілюструвати семантично важливі ознаки значень. Словесний компонент семантизації доповнює сприйняте зором і в разі необхідності інтерпретує те, що надано наочно.

Ми вважаємо, що запам'ятовування буде більш ефективним, якщо ми будемо концентрувати увагу на змісті слова та його фонації, а не на тому, щоб завчити його. Щоб поглибити розуміння іноземної мови, треба розібратися зі змістом слів, тобто зазирнути до словників.

Монологічний етап. Метою цього етапу був розвиток продуктивних функцій пам'яті в умовах формування монологічного мовлення. На нашу думку, розвинути пам'ять допомагає зацікавленість учнів, їх позитивне ставлення до матеріалу, що вивчається. А оскільки метою навчання іноземній мові є вільне володіння нею, тому ми вважаємо, що підсумковою дією має бути саме вільне самостійне висловлювання, яке є активним розумовим процесом продукції змісту за певною темою, спираючись на наочність.

В якості такої форми роботи на підставі аналізу численних аутентичних методичних посібників з навчання іноземної (англійської) мови нами було обрано метод проектів, тому що саме цей метод виступає як один з головних у процесі навчання дитини іноземної мови серед закордонних методистів та поширюється у теперішній час також і серед вітчизняних методистів, що пояснюється наявністю в нього достатньо широких педагогічних можливостей.

Використання проектною діяльністю є актуальною, тому що допомагає розширити комунікативні вміння та сприяє інтегруванню чотирьох вмінь (аудіювання, читання, мовлення та письмо). Її актуальність полягає в тому, що, сягаючи головної мети навчання іноземної мови – розвитку комунікативної компетенції, учні повинні сформувати вміння та навички в тому чи іншому виді мовленнєвої діяльності. А проектна методика саме сприяє не автоматичному запам'ятовуванню та відтворенню знань, а активній творчій усній практиці, щоб досягти головної мети. Крім того, метод проектів є важливим на етапі творчого застосування мовного матеріалу, тому що надає можливість мислити й розв'язувати деякі проблеми.

Традиційно, поряд з монологічним етапом формування здібностей до іноземної мови пропонується і діалогічний етап. Але в нашій розвивальній програмі завдання діалогічного етапу вирішувалися протягом лексичного етапу. По завершенню реалізації розвивальної програми перед нами постала задача перевірки ефективності її впливу на розвиток іншомовних здібностей. Ця задача вирішувалася в процесі проведення контрольного етапу нашого дисертаційного дослідження.

Метою контрольних досліджень було вивчення позитивних зрушень у розвитку мнемічних здібностей студентів третього курсу, яким сприяла розвиваюча програма (з використанням парного критерію Т.Вілкоксона).

Контрольне дослідження показало:

- статистично значуще підвищення рівня ефективності запам'ятовування слів як з наочними, так і з вербальними опорами;
- підвищення показників рівня зв'язності відтворення тексту, переважання у використанні образних прийомів у студентів експериментальної групи порівняно із студентами контрольної групи;
- статистично значуще підвищення показників повноти відстроченого відтворення емоційно-оцінювальних описів образної інформації;
- статистично значуще підвищення самооцінки студентами рівня своїх комунікативних та лінгвістичних іншомовних здібностей;
- статистично значуще збільшення кількості досліджуваних з високим та середнім рівнем здібностей до встановлення звуко-знакового зв'язку та здатності до розрізнення англійських звуків, що вказує на розвиток навичок фонетично коректної вимови;
- статистично значуще підвищення рівня розгорну тості мовлення.

За іншими показниками значущих розбіжностей у результатах констатуючого та контрольного досліджень по експериментальній групі не виявлено.

Після проведення розвивальної програми у студентів експериментальної групи спостерігаються зміни у виборі та використовуванні прийомів запам'ятовування тексту, а саме: збільшилася кількість студентів, що використовують образні та емоційні прийоми, та зменшився відсоток тих, хто використовує логічні прийоми. Ми вважаємо, що саме зміни у виборі та використовуванні прийомів запам'ятовування тексту вплинули на підвищення рівня розвитку образних компонентів мнемічних здібностей у студентів експериментальної групи.

За результатами контрольного дослідження ми зробили висновки, що організація розвивальної програми спричинила позитивний вплив на розвиток мнемічних та іншомовних здібностей, що проявилися :

- у зростанні рівня позитивної мотивації до вивчення іноземної мови;

- у підвищенні ефективності показників безпосереднього та опосередкованого відтворення текстів іноземною мовою;
- у підвищенні рівня розвитку образної, вербальної та емоційної пам'яті;
- у підвищенні рівня розвитку іншомовних здібностей;
- у покращенні мимовільного відтворення текстів іноземною мовою за показниками логічності та повноти;
- у збагаченні змісту довготривалої пам'яті способами вираження змісту в іншомовній комунікації, понятійним апаратом, способами декодування змісту іншомовного тексту, алгоритмом розпізнавання звуків іноземної мови.

Висновок. Таким чином, використана нами у розвивальній програмі система засобів розвитку мнемічних здібностей дозволяє значно підвищити ефективність пізнавальної діяльності студентів та сприяє розвитку не тільки образної та вербальної пам'яті, але й здібностей до іноземної мови, що підвищує їх продуктивну взаємодію під час засвоєння іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аткинсон Р. Человеческая память и процесс обучения. / Аткинсон Р. – М.: Просвещение, 1980. – 528 с.
2. Бочарова С.П. Системный подход к изучению мнемических процессов // Исследования памяти / Бочарова С.П. – М., 1990. – С.7-20
3. Ветохов О.М. Психолого-педагогічна характеристика основних сучасних методичних підходів до навчання іноземних мов у школі / О.М.Ветохов // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2007. – №3 (54). – С.101-108
4. Завалишина Д.Н. Психологическая структура способностей / Д.Н.Завалишина // Развитие и диагностика способностей. – М.: Наука–1991. –145 с.
5. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. – М., 1991.
6. Котышева А.В. Современные методы обучения английскому языку /А.В. Котышева. – 2-е изд., стер.- Минск: Тетра Системс, 2004. – 175 с
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии./ С.Л.Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2001. – 450 с.
8. Хухлаева О.В. Особенности психологического здоровья современных студентов / О.В.Хухлаева // Педагогическое образование и наука. – 2001, – №1. – С.37– 40
9. Черемошкина Л.В. Психология памяти: Учебное пособие для вузов / Л.В.Черемошкина – М.: Академия. – 2002. – 368 с.

Подано до редакції 03.09.12